

**Valtioneuvoston kanslialle
Oikeusministeriölle**

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto ministeriöiden tulevaisuuskatsaukseen

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi tulevaisuuskatsausta lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Valtioneuvoston tulevaisuuskatsauksesta

Valtioneuvoston kanslia kokoaa yhteen ministeriöiden hallinnonaloja koskevat tulevaisuuskatsaukset. Tulevaisuuskatsaukset valmistellaan virkamiestyönä ministeriön kansliapäällikön johdolla. Niiden tavoitteena on tuottaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja hallitusneuvottelujen pohjaksi tilanne- ja kehitysarvioita yhteiskunnan tilasta ja poliittista päätöksentekoa edellyttävistä kysymyksistä.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Valtioneuvosto on selvittänyt Suomen toimintaympäristössä nyt ja lähivuosina tapahtuvia muutoksia. Näitä ovat esimerkiksi työn murros, osallistumisen tapojen moninaistuminen, eriarvoistuminen, teknologinen muutos ja ekologiset kysymykset.¹ Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että Suomi pärjäisi paremmin näiden muutosten edessä, mikäli lapsipolitiikkaa tehtäisiin suunnitelmallisemmin ja pitkäjänteisemmin sekä lasten ja perheiden palveluiden vaikuttavuutta parantaen.

Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että valtioneuvoston tulee tulevaisuuskatsauksien valmistelussa kiinnittää erityistä huomiota seuraavien vakavien kehitystrendien huomioon ottamiseen:

1. Syntyvyyden lasku.²
2. Lapsiperheiden köyhyyden kasvu.³
3. Oppimistulosten lasku ja oppimistulosten eriytyminen.⁴
4. Suomen osaamispääoman heikentyminen: vuonna 2030 Suomen korkeasti koulutetun työikäisen väestön osuus jää alle EU- ja OECD-keskiarvon.⁵
5. Maahanmuuttajanuorten heikko hyvinvointi kantaväestön nuoriin verrattuna.⁶

Lapsiasiavaltuutettu on ensimmäisessä kertomuksessaan eduskunnalle toivonut, että valtioneuvosto alkaisi valmistella kansallista lapsistrategiaa.⁷ YK:n lapsen oikeuksien komitea on vuonna 2011 lapsen oikeuksien sopimuksen määräaikaistarkastelussa suositellut, että Suomi ”kehittää kattavan toimintapolitiikan ja toimintasuunnitelman yleissopimuksen täysimittaiseksi täytäntöön panemiseksi”.⁸ Strategia on hyväksyttävä hallinnon ylimmällä tasolla ja liitettävä kansalliseen kehysuunnitteluun ja budjetointiin. Se ei saa olla pelkästään hyvien aikomusten luettelo.⁹ Lapsistrategia tarvitaan, jotta lapsipolitiikan johdonmukaisuus parani ja että sen toteuttamiseen saataisiin tarvittavat voimavarat. Investoimalla lapsiin, kuten koulutukseen,

oikeusturvaan, lastensuojeluun, varhaiskasvatukseen, vahvistetaan samalla Suomen taloudellista kilpailukykyä, sisäistä ja ulkoista turvallisuutta sekä kestävästä taloudellista ja sosiaalista kasvua.

Lapsia koskevassa päätöksenteossa tulisi ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. Päätösten lapsen edun mukaisuus varmistetaan tekemällä arvio päätösten vaikutuksista lapsiin (lapsivaikutusten arviointi). Toteuttamalla lapsivaikutusten arviointi parannetaan lainsäädännön ja muun päätöksenteon laatua. Hyvät kokemukset vaikuttamismahdollisuuksista lapsuudessa edesauttavat uskoa omiin vaikuttamismahdollisuuksiin ja vähentävät ulkopuolisuuden tunnetta aikuisiällä. Tämä vähentää ääriliikkeiden houkutusta ja lisää yhteiskunnan vakautta.

Jotta lapsivaikutuksia voidaan arvioida, tulisi lasten mielipide selvittää. Kattavammin lasten ääni kuuluu tutkimuksissa. Esimerkiksi Kouluterveyskysely selvittää laajasti suomalaisten lasten kokemuksia hyvinvoinnistaan. Tarvitaan kuitenkin lisää tutkimusta, jossa selvitetään erityisesti pienten ja tiettyihin erityisryhmiin kuuluvien lasten, kuten lastensuojelun asiakkaana olevien ja saamelaislasten kokemuksia. Erityisen tärkeää on hyödyntää olemassa olevaa, lapsia koskevaa tutkimustietoa päätöksenteossa.

Suomea on pidetty korkean osaamistason maana. Pitkään jatkanut koulutustason nousu on pysähtynyt sekä toisen asteen suorittaneiden että korkeakoulutuksen suorittaneiden osalta.¹⁰ Suomen tulisi asettaa tavoitteeksi se, että jokainen nuori suorittaisi toisen asteen tutkinnon. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tulisi vakavasti selvittää oppivelvollisuuden tai oppioikeuden laajentamisen mahdollisuudet. Uudistuksen tulisi velvoittaa kunnat tarjoamaan koulutusta ja oppimisen tukea nykyistä laajemmin. Vuonna 2016 voimaan tulleen varhaiskasvatusoikeuden rajauksen vaikutukset lapsiin tulisi selvittää ja palauttaa subjektiivinen oikeus varhaiskasvatukseen. Koulutustason nostaminen ja koulupudokkuuden vähentäminen ovat tärkeä osa kestävästä kasvusta. Varhaiskasvatuksen ja koulun tulisi panostaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen, jotta ihmiset oppisivat jo lapsesta asti ilmaisemaan mielipiteensä, kunnioittamaan erilaisia mielipiteitä, ihmisoikeuksia ja kestävästä kehitystä - tämä lisäisi yhteiskunnan vakautta.

Lapsen oikeusturvan kannalta lastensuojelun asiakkaana olevat lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Lapsiasiavaltuutettu on esimerkiksi vuosikirjassaan 2017 tehnyt useita esityksiä oikeusturvan parantamiseksi lastensuojelussa. Lapsen oikeusturvan kannalta on erityisen tärkeää, että ennakkollinen oikeusturva toimii.¹¹

Vähimmäistoimenpide-ehdotuksia tulevaisuuskatsausvalmisteluun:

- Valmistellaan kansallinen lapsipolitiikan strategia, jossa linjataan ja resursoidaan vaikuttavasti kansallinen lapsipolitiikka.
- Arvioidaan lapsivaikutukset aina, kun tehdään päätöksiä, jotka koskettavat lapsia välillisesti tai välittömästi.
- Hyödynnetään paremmin Kouluterveyskyselyä ja muuta lapsia koskevaa tutkimustietoa päätöksenteossa.
- Uudistetaan oppivelvollisuus/oppioikeus tavoitteena, että jokainen nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon.
- Parannetaan varhaiskasvatuksen laatua ja palautetaan subjektiivinen varhaiskasvatusoikeus.
- Käynnistetään lastensuojelun uudistamisohjelma sekä säädöspohjan että resursoinnin osalta
- Parannetaan lapsen oikeusturvaa lastensuojelussa. Kehitetään lastensuojelun työmenetelmiä niin, että ennakkollinen oikeusturva toimii ja että lapset ovat tietoisia jälkikäteen oikeusturvan väylistä.

Jyväskylässä 29.3.2018

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Anssi Pirttijärvi
Ylitarkastaja

¹ Valtioneuvoston yhteiset muutostekijät. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2017.

² Tilastokeskus, Syntyvyys: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/perheet/syntyvyys.html>

³ Tilastokeskus, Tulonjakotilasto: https://www.stat.fi/til/tjt/2016/01/tjt_2016_01_2018-03-02_kat_002_fi.html

⁴ Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016 ”Eriarvoistuva koulu?”: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/04/LA_vuosikirja_2015-2.pdf

⁵ OECD. 2016. Education at a glance 2016. OECD Indicators. Paris: OECD Publishing.

⁶ Ulkomaista syntyperää olevien nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä vuonna 2017: <http://www.julkari.fi/handle/10024/135234>.

⁷ Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 1/2018.

⁸ YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomen 4. määräaikaisraportoinnin päätelmät 7.9.2011 (CRC/C/FIN/CO/4*).

⁹ CRC/GC/2003/5 – komitean yleiskommentti numero 5.

¹⁰ Kalenius, Aleks: Koulutustason kehitys Suomessa, taustaraportti talouspolitiikan arviointineuvostolle 22.1.2018

¹¹ Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2017: onko lapsella oikeusturvaa?